

A LUAINA BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI KORINTO

¹ Paulo, di ga ting pa ia upi na apostolo kai Iesu Kristo ure ra mamainga kai God, ma Sostenes tura i dat,

² tadav ra ekelesia kai God aro Korinto, diat muka, di ga vagomgom vakakit diat tai Kristo Iesu, di ga ting pa diat, upi diat a umana tena gomgom, varurung ma diat par, dia kail upi ra iang i kada Luluai Iesu Kristo ta ra lavur gunagunan par, kadiat ma kadat:

³ A varmari tadav avat ma ra malmal tai God Tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo.

A varvadoan tai Iesu Kristo

⁴ Iau pite vaticene pa kaugu God ure avat ta go ra varmari kai God ba di ga tul tar ia ta vavat tai Kristo Iesu;

⁵ ma di ga vauviana avat ta ra lavur magit par tana, ta ra lavur tinata ma ra kabinana par;

⁶ da ra dovot na varvai kai Kristo i tur bulu ta vavat;

⁷ ma pa ava ko iba upi ta tinata bar; ma ava ungunung pa ra bung ba da vaarike kada Luluai tana, Iesu Kristo;

⁸ nina ba na vapatuan avat tuk ta ra mutuaina upi avat a langalanga ta ra magit na pitapitau ta ra bung i kada Luluai Iesu Kristo.

⁹ God i dovot muka, nina di ga ting pa avat i tana upi ra kini na bartalaina ma Natuna Iesu Kristo, kada Luluai.

A tarai na lotu dia takunu varbaiai

¹⁰ Ma go iau lul vovo pa avat, a tara na turagu ure ra iang i kada Luluai Iesu Kristo, ba avat a tati ke ka ra kopono magit, ma koko ra lavur kini varbaiai pire vavat; ma ba avat a ki guvai bulu ma ra kopono nuknuk i vavat ma ra kopono varkurai.

¹¹ Tago diat ta ra kuba i Kloe, di tar ve iau ure avat, a tara na turagu, ba ra lavur vartoto na varngangar dia tur livuan ta vavat.

¹² Tago iau nuk pa ra dari ba avat par tiki tiki ava tati ke: Iau mur Paulo; ma iau mur Apolos; ma iau mur Kepas; ma iau mur Kristo.

¹³ Dave, Kristo i tar takunu varbaiai laka? Di tar ot Paulo ta ra bolo vang ure avat? Ba di tar baptaiso avat vang ta ra iang i Paulo?

¹⁴ Iau pite pa God ba pa iau ga baptaiso ta na ta vavat, ia kaka Krispo ma Gaio;

¹⁵ kan ta tiki na biti ba iau ga baptaiso avat ta ra iangigu iat.

¹⁶ Ma iau ga baptaiso diat bula ta ra kuba i Stepano; ma pa iau nunure ba iau ga baptaiso bula ta ra tiki.

¹⁷ Tago Kristo pa i ga togue iau upi ina baptaiso, upi ina varvai ma ia bo na varvai ka; vakir ma ra kabinana i ra lavur tinata, kan ra bolo kai Kristo na ga bakitai tana.

Kristo ia ra dekdek i God ma kana minamar

18 Tago ra varvai ure ra bolo ia ra magit na papaua pire diat, dia virua; ma pire dat di valavalaun dat, ia ra dekdek i God.

19 Tago di ga tumu ia dari:

“Ina nila vue ra kabinana kai ra umana tena kabatau,

Ma ina ole vue ra minatoto kadiat dia minana.”

20 Akave laka ta tena kabinana? Akave laka ta tena tutumu? Akave laka ta tena vartoto kai go ra rakarakan a gunagunan? Dave, God pa i vavurot laka ra kabinana i ra rakarakan a gunagunan upi na topor?

21 Tago ba ta ra kabinana i God ra rakarakan a gunagunan ta kana kabinana iat pa i ga nunure God, God i ga mainge tuna ba na valaun diat dia nurnur ure ra varveai ba pa i kabinana.

22 A dovotina, a Iudaia dia titir upi ta vakilang, ma ra Elenas dia tikan upi ra kabinana;

23 ma avet, ave varveai ke tai Kristo nina di ga ot ia ta ra bolo, pire ra umana Iudaia a timul na tukatukai, ma pire ra lavur Tematana a magit na papaua;

24 ma pire diat di ga ting pa diat, a Iudaia ma ra Elenas bula, Kristo ia ra dekdek i God, ma ra kabinana i God.

25 Tago ra papaua kai God i manga lia ma ra kabinana ta dir ma ra tarai; ma ra binilua i God i manga ongor ta dir ma ra tarai.

26 Avat a gire ra varting pire vavat, a tara na turagu; ba pa di ga ting pa ta mangoro na tena kabinana ra pia ma diat dia dekdek pata, ma diat dia luluai pata;

27 ma God i ga pilak pa ra lavur magit na papaua ta ra rakarakan a gunagunan, upi na varvaruva

diat dia kabinana; ma God i ga pilak pa ra lavur magit dia pagolgol ta ra rakarakan a gunagunan, upi na varvaruva diat, dia dekdek;

²⁸ ma ra lavur bilak na magit ta ra rakarakan a gunagunan, ma ra lavur magit di pidimuane diat, maia pa, ma ra lavur magit ba pa dia ki, God i ga pilak pa diat, upi na vavut vue ra lavur magit dia ki muka;

²⁹ upi koko ta tikai na vavagia pa mule ta ra luaina mata i God.

³⁰ Ma tana iat ava ki tai Kristo, nina di ga pait tar ia ta dat a kabinana tai God, ma ra varvatakodo, ma ra varvagomgom vurakit, ma ra varvalaun;

³¹ upi, da di ga tumu ia: Nam i langlang, boina ba na langlang tai ra Luluai iat.

2

A varvai ure Kristo ba i ga mat ta ra bolo

¹ Ma iau, a tara na turagu, ba iau ga pot tadav avat, pa iau ga vana rikai ma ra tinata i vakavakak ba ma ra kabinana, ba iau ga ve avat ta ra magit na pidik kai God.

² Tago i ga ot muka ra nuknukigu, ba koko ina nunure bula ta mangana magit livuan ta vavat, gon ika Iesu Kristo iat, ma ba di ga ot ia ta ra bolo.

³ Ma iau ga ki ma ra binilua pire vavat, ma ra ururian, ma ra ngala na nidadar.

⁴ Ma kaugu tinata ma kaugu varveai pa i ga varpopoto ma ra tinata varvara ta ra kabinana, ma i ga vaarike ke ra Tulungen ma ra dekdek;

⁵ upi koko kavava nurnur na tur ta ra kabinana i ra tarai, na tur uka ta ra dekdek i God iat.

A kabinana kai God

⁶ Ma ave tata na kabinana livuan ta diat, dia ko vurakit; ma vakir a kabinana i go ra tataun ba kai ra lavur luluai i go ra tataun, diat, diat a ga mutu boko;

⁷ ma ave tata ure ra kabinana kai God ta ra magit na pidik, ia ra kabinana muka ba di ga vapidik ia, nam ba God i ga kure value tar ia upi kada minamar amana iat, ba ra rakarakan a gunagunan pa ta boko;

⁸ nam ba pa ta ta diat ra lavur luluai ta go ra tataun i nunure, tago gala. dia tar nunure, gala pa diat a ot ra Luluai na minamar ta ra bolo.

⁹ Ma da di ga tumu ia:

“A lavur magit ba pa ta kiau na mata i ga gire, ma pa ta talinga i ga valongore,
Ma ba pa i ga kuma rikai ta ra bala i ta tutana,
Nam ra lavur magit ba God i tar vaninare ure diat,
dia mari ia.”

¹⁰ Ma God i tar vavinar tar diat ta dat ma ra Tulungen; tago ra Tulungen i nunure valar pa ra lavur magit par, maia pa, ra lavur magit kai God dia lulur muka.

¹¹ Tago to ia pire ra tarai i nunure ot pa ra lavur magit kai ta tutana? Ia kaka ra tulungea i ra tutana iat, nina ba i ki tana. Damana bula pa ta i nunure ra lavur magit kai God, ia kaka a Tulungea i God iat.

¹² Ma dat, pa da ga vatur vake ra tulungea i ra rakarakan a gunagunan, ra tulungen ba tai God iat; upi dat a nunure muka ra lavur magit ba God i ga tul vakuku tar diat ta dat.

¹³ A lavur magit bula nina ave tatike, vakir ma ra lavur tinata ba ra kabinana i ra tarai i tovo tar

diat, nina iat diat, ba ra Tulungen i tovo tar diat; ave pala tar ra lavur magit na tulungen ta diat dia tulungen.

¹⁴ Ma ra tutana vakuku pa i kapupi ra lavur magit kai ra Tulungea i God; tago dia da ra lavur magit na papaua pirana, ma i mama nunure diat, tago dia kure diat ma ra tulungen.

¹⁵ Ma nina i tulungen i kure ra lavur magit, ma ia. iat mulai pa ta tutana i kure.

¹⁶ Tago to ia i tar nunure ra nuknuk i ra Luluai, upi na tova? Ma dat da tar vatur vake ra nuknuk i Kristo.

3

A umana tultul kai God

¹ Ma iau, a tara na turagu, pa ina pait valar pa ia ba ina tata ta vavat da tadav diat dia tulungen, vada ta diat ika dia palapaka, da ta diat dia kuramana tai Kristo.

² Iau tar tabar avat ma ra polo na u, vakir ma ra dekdek na magit; tago pa ava ga patuan upi ia; maia, ma gori pa ava patuan boko upi ia;

³ tago ava da ra palapaka boko; tago ona ra varngu ma ra varpuapuai i tur livuan pire vavat, pa ava da ra palapaka boko, ma pa ava vanavana vang da ra mangamangana kai ra tarai?

⁴ Tago ba ta tikai i bitbiti: Iau mur Paulo; ma ta ra tikai: Iau mur Apolos; vakir avat a tarai ka laka?

⁵ Ava bar Apolos? Ma ava bar Paulo? A ura tultul uka, ava ga nurnur ure dir; ma tikatikai da ra Luluai i ga tul tar ia tana.

⁶ Iau ga vavauma, Apolos i ga vavabilim; ma God iat i ga valvalibobor.

⁷ Damana muka, nam i vavauma, vakir i ngala nam, ma nam i vavabilim, vakir i ngala nam; ia kaka God iat nina i valvalibobor.

⁸ Ma go nina i vavauma ma nam i vavabilim, dir tikai ka; ma dir vatur vake tikitikai iat kadir vapuak varogop ma kadir niongor tikitikai.

⁹ Tago avet ra umana tena papalum varirivut ma God: avat ra uma kai God ma a pal kai God.

¹⁰ Vada ra varmari kai God, di ga tul tar ia tagu, da ra tena pait pal'i kabatau, iau ga vung mal ra vunapaina; ma ta ra tikai i papait taun ia. Ma i boina ba ra tarai par tikitikai, diat a varbalaurai ba dia papait dave, taun ia.

¹¹ Tago pa ta na vung ta ra enana vunapaina ta nam di tar vung ia, ia nam Iesu Kristo iat.

¹² Ma ona ta tikai na papait taun go ra vunapaina ma ra goled, ra silva, ra umana ngatngat na vat, ra davai, ra makuk na vura, ra timul i ra kon,

¹³ da ga vaarike boko ra papalum kai ra tarai par tikitikai; tago nam ra bung na ga al vapange, tago da ga vaarike ma ra iap; ma ra iap iat na valar kilang ia, ba i dave bar ra papalum kai ra tarai par tikitikai.

¹⁴ Ona ra papalum kai ta tikai, ba i ga papait taun ia me, na tur padikat, nam na vatur vake ta vapuak.

¹⁵ Gala ra papalum kai ta tikai na imur, gala na valuveana; ma ia iat da ga valaun ia; ma na da kan ra iap.

¹⁶ Pa ava nunure laka, ba avat ra pal tabu kai God, ma ba ra Tulungea i God i ki ta vavat?

¹⁷ Ona ta tikai na vakaina ra pal tabu kai God, God na vakaina vue nam; ra pal tabu kai God i gomgom vurakit, ma avat iat, ava damana bula.

¹⁸ Koko ta tikai na valunga pa mule. Ona ta tikai ta vavat i nuk ia ba i kabinana ta go ra tataun, boina ba na lunga ka boko, upi na kabinana namur.

¹⁹ Tago ra kabinana i go ra rakarakan a gunagunan ia ra magit na papaua pire God. Tago di ga tumu ia dari: “I tabe pa ra umana tena kabinana ta kadia varvagu iat.”

²⁰ Ma go bula: “A Luluai i nunure ra lavur nuknuk i ra umana tena kabinana ba a lavur magit vakuku.

²¹ Kari koko ta tikai na langlang ure ra tarai. Tago kavavat iat ra lavur magit par;

²² ba Paulo, ba Apolos, ba Kepas, ba ra rakarakan a gunagunan, ba ra nilaun, ba ra minat, ba ra lavur magit go kari, ba ra lavur magit ba na ga vana rikai boko; kavavat parika diat;

²³ ma avat kai Kristo; ma Kristo kai God.

4

A umana apostolo kai Kristo

¹ I boina ba ra tarai diat a nuknuk pa avet, da ra umana tultul kai Kristo, ma ra umana tena balabalaure ure ra lavur magit na pidik kai God.

² Ma go bula, di nuknuk pa ia ure ra umana tena balabalaure ba na dovot ika ra maukua i diat.

³ Ma ia ra ikilik na magit piragu, ba avat a kure iau, ba ona ta ra varkurai kai ra tarai na tadav iau; maia pa, iau iat pa iau kure mule iau.

⁴ Tago pa iau nunure ta kaina magit ure iau iat mulai; ma vakir di vatakodo iau ure nam; ma nina i kure iau, ia ra Luluai iat.

⁵ Kari koko avat a kure ta magit ba pata boko ra kilalana, tuk tar ta nam ba ra Luluai na ga vut, ma na al vaarike ra lavur magit i ra tabobotoi dia vavapidik ia, ma na al vapange bula ra lavur ninunuk ta ra bala i ra tarai; ma ta nam ra bung a tarai par tikitikai diat a alube pa ra pite varpa tai God.

⁶ Ma go ra lavur magit, a tara na turagu, iau tar pukue tar diat ta mimir ma Apolos ta ra tinata na valavalar ure avat; upi avat a gire ta ra maukua i mimir, ma koko avat a vana lake nam di ga tumu ia; upi koko ta tikai ta vavat na vavagia pa mule ure tikai, ma na nuk piapiam ta ra tikai.

⁷ Tago to ia i vuna ba i enana varbaiai ra nuknukim ma ra nuknuk i ta ra tikai? Ma ava ra magit u tar vatur vake ba pa di ga tul tar ia tam? Ma ona di ga tul tar ia tam, u langlang ta ra ava, vada pa di ga tul tar ia tam?

⁸ Ma go ava tar maur, gori ava tar uviana, ava tar varkurai ba pa ave ki maravut avat; maia pa, ma iau manga mainge upi avat a varkurai tuna, upi dat a varkurai varirivut.

⁹ Tago iau nuk ia, ba God i tar vaarike tar avet ra umana apostolo ba ra umana ikilik kakit, da di ga tibe avet upi ra minat, tago di vaki tar avet ba ra magit na ginigira kai ra rakarakan a gunagunan, ma kai ra lavur angelo, ma kai ra tarai.

¹⁰ Avet ra umana lunga ure Kristo iat, ma avat ava kabinana tai Kristo; avet, ave bilua, ma avat, ava ongor; avat, ava ruru, ma avet, di pidimuane avet.

¹¹ Ma tuk tar ta ra pakana bung go ieri ave mulmulum, ma ave markobo, ma pa kavevet ta mal, ma di timtibul avet, ma vakir kavevet ta rivarivan tuna, upi avet a ki tana,

¹² ma ave ongaongor, ave papalum ma ra lima i vevet iat; ba di vul avet, ave tata na varvadoan; ba di vakavakaina avet, ave pidik tar tana;

¹³ ba di tata vakavakaina avet, ave lulul vovo; di luk varurungane avet ma ra puputa i ra rakarakan a gunagunan, ma ra dur di puk vue, ma i tuk tar ta ra bung go ieri.

¹⁴ Pa iau tumu go ra lavur magit upi avat a vavirvir, ia kaka iau pit avat da ra umana vakak na natugu.

¹⁵ Tago ona ra vinun na arip na marmar na tena varvair dia tovo avat tai Kristo, pa i do ra umana tama i vavat; tago iau tar vangala avat tai Kristo Iesu ta ra bo na varvai.

¹⁶ Kari iau lul vovo pa avat, ba avat a kap lap iau.

¹⁷ Ure ni ra vuna iau tar tulue Timoteo tadav avat, ia ra vakak na natugu ta ra Luluai ma i dovot, ma ia na vanuk tar mule kaugu lavur mangamangana ta vavat nina ba tai Kristo, da iau tovo tovo tar ia ta ra lavur papar ma ta ra lavur ekelesia par.

¹⁸ Ma go ta umana dia vavagia pa diat mulai, vada pa ina vana tadav avat.

¹⁹ Ma gala ra Luluai i mamainge damana, gala a ik boko ina vana tadav avat; ma ina nunure muka

ra dekdek i diat, dia vavagia pa diat mulai, ma vakir kadia tinata ka.

²⁰ Tago ra varkurai kai God vakir a tinata, a dekdek iat.

²¹ Ava ava mainge? Ina ga vana rikai laka ma ra virit, ba ma ra varmari ma ma ra madu na tulungen?

5

A mangamangana kai ra tarai na lotu

¹ Di varvarvai tana ba ta umana pire vavat dia pait ra kaina; ma nam ra mangamangana pait ra kaina pa i tur muka pire ra umana Tematana; dari, ba tikai ta vavat i tar ben ra taulai kai tamana iat.

² Ma avat, ava timtibuna vavagia pa avat mulai, ma pa ava ga tabun tana da i topa ia muka, upi da kure vue nam i ga pait go ra magit kan avat.

³ Ma a dovotina, a pakagu i ki kan avat, ma ra tulungeagu i ki pire vavat, ma iau, da iau ki maravut avat, iau tar kure nam i tar pait go ra magit:

⁴ Ta ra iang i kada Luluai Iesu, avat, ba ava tar ki varurung mulai ma ra tulungeagu, ta ra dekdek i kada Luluai Iesu,

⁵ avat a tul tar ta tikai damana tai Satan ba na kakaina vurakit ra pal a pakana, upi da ga valaun ra tulungeana ta ra bung i ra Luluai Iesu.

⁶ Nam ra magit ava langlang tana, pa i ko. Pa ava nunure laka ba ta pakapakana leven ikik na valeven ra gem parika?

⁷ Avat a dur vue ra maulana leven, upi avat a da ra kalamana gem, da pa ta leven i ki ta vavat. Tago di tar tul tar kada bolo lake, ia Kristo.

⁸ Kari i boina ba dat a pait muka ra lukara, vakir ma ra maulana leven, ma koko ma ra leven i ra kaina ninunuk ma ra varpian, dat a pait ia ka ma ra gem i ra takodo na ninunuk ma ra dovotina ba pa ta leven tana.

⁹ Iau tar tutumu tadav avat ta kaugu buk, ba koko avat a la varurung ma ra umana tena nipo;

¹⁰ ma vakir iau ga nuk pa ra umana tena nipo ta diat ra tarai vakuku ba ra umana tena varngu, ba ra umana tena varvaur, ba ra umana tena lotu tadav ra tabataba; tago ona damana, na topa avat, ba avat a irop kan go ra rakarakan a gunagunan;

¹¹ ma iau ga tutumu ka tadav avat, ba koko avat a la varurung ma ta tutana ba di vatang ia ba a tura i vavat, ma ia ra tena ungaunga, ba a tena varngu, ba a tena lotu tadav ra tabataba, ba a tena varvul, ba a lup mome tava longlong, ba a tena varvaur; koko avat a ian varurung muka ma ta tikai damana.

¹² Tago ina balaguan dave ma ra varkurai pire diat, pa dia ruk tadav dat? Pa ava kure diat laka, dia tar ruk tadav avat?

¹³ Ma diat, pa dia ruk tadav dat, God i kure diat. Avat a okole vue ra kaina tutana kan avat.

6

A ukuk ma turam

¹ Ia bar ta vavat, ba kana ta uk ure talaina, na kap ia ta ra luaina mata i diat, pa dia takodo, upi

diat a varkurai tana, ma vakir ta ra luaina mata i ra umana tena gomgom?

² Pa ava nunure laka ba ra umana tena gomgom diat a kure boko ra rakarakan a gunagunan? Ma ona avat a kure boko ra rakarakan a gunagunan, pa ava ko laka upi avat a kure ra lavur magit ikikilik kakit?

³ Pa ava nunure laka ba dat a kure boko ra umana angelo? Ba damana, pa i manga topa ia vang upi dat a kure ra lavur magit ra pia?

⁴ Ma ona ta umana magit ra pia pire vavat upi da kure, ava tul tar ia ta diat pa dia rararang ta ra ekelesia, upi diat a varkurai laka tana?

⁵ Iau tatike go upi na vavavirvir avat. I dave, pa ta tutana ta vavat i kabinana upi na tale vang ba na varkurai pire ra tara na turana?

⁶ Ma tika na ekelesia i kap ta ra ekelesia ta ra varkurai, ma go i papait ia ta ra luaina mata i diat pa dia nurnur?

⁷ Ma go ra magit i kaina pire vavat, tago ava kapkap vargiane avat ta ra varkurai. Ta ra ava pa ava daritane muka, ba avat a nur vue nam i vakavakaina avat? Ta ra ava pa ava daritane muka ba avat a nur vue nam i vagu pa ta magit ta vavat?

⁸ Pata, avat iat, ava pait ra magit pa i takodo, ma ava varvagu, ma nam pire diat a tara na tura i vavat iat.

⁹ Pa ava nunure laka ba nam i ko iba upi ra mangamangana takodo pa na kale pa ra varkurai kai God? Koko avat a valunga mule avat; a umana tena ungaunga, ma ra umana tena lotu tadav ra tabataba, ma ra umana tena nipo, ma ra umana

malamala lagarina, ba nam ra tarai dia pait ra kaina varurung ma ra tarai,

¹⁰ ba ra umana tena nilong, ba ra umana tena varbat, ba ra umana lup momo tava longlong, ba ra umana tena varvul. ba ra umana tena varvaur, pa diat a kale pa tuna ra varkurai kai God.

¹¹ Ma ta umana ta vavat ava ga damana; ma di ga dalu avat, ma di tar vagomgom avat, ma di tar vatakodo avat ta ra iang i ra Luluai Iesu Kristo, ma ta ra Tulungea i kada God.

Avat a pite pa God ta ra paka i vavat

¹² Di ga tul tar ia tagu a lavur magit par, ia ka ra lavur magit par pa dia boina vataikai tagu. Di ga tul tar ia tagu a lavur magit par; ma pa ina vamolo tar iau ta ra dekdek i ta tikai.

¹³ A magit na nian ure ra bala, ma ra bala ure ra magit na nian; ma God na nila vue dir parika. Ma ra paka i dat vakir ure ra pait ra kaina, ure iat ra Luluai, ma ra Luluai ure ra paka i dat iat.

¹⁴ Ma God i tar vatut pa ra Luluai, ma na vatut pa bula dat ure ra dekdekina iat.

¹⁵ Pa ava nunure laka ba ra umana paka i vavat diat ra ingaingar i Kristo? Ma dave bar, ina tak pa laka ra ingaingar i Kristo, ma ina pait pukue diat vang upi diat ra ingaingar i ra igoro na vavina? Koko muka.

¹⁶ Dave, pa ava nunure laka ba nam dir ki guvai ma ra igoro na vavina, i kopono ko ra paka i dir? Tago i biti: Nam ra ivut dir a kopono palapaka.

¹⁷ Ma nam di tar pakan tar ia ta ra Luluai dir a kopono tulungen me.

¹⁸ Avat a lop kan ra pait ra kaina. A lavur varpam ba ta tikai i pait ia, pa dia tur ta ra pakapakana, ma nam i ungaunga, i piam vue ra pakana iat.

¹⁹ Pa ava nunure laka ba ra palapaka i vavat ia ra pal tabu kai ra Takodo na Tulungen, nina i ki ta vavat, nina ava vatur vake tai God? Ma vakir avat kavavat mulai;

²⁰ tago di ga kul pa avat ma ra magit na varkul; io, avat a pite pa God ta ra paka i vavat.

7

Ta umana tinir ure ra kini na tinaulai

¹ Ma ure nam ra lavur magit ava ga tutumu tana tadav iau: I boina tai ra tutana ona pa i agil ta vavina.

² Ma upi koko ra ungaunga, i boina ba ra tarai par tikitikai diat a vatur vake kadia taulai, ma i boina ba ra vaden tikitikai, diat a vatur vake kadia tutana iat.

³ I boina ba ra tutana i tar taulai na tul tar ta kana taulai nam ra magit i takodo tar tana; ma damana ra vavina bula tadav kana tutana.

⁴ A vavina i tar taulai pa i vatur vake ra varkurai ure ra pakana, ia kaka kana tutana; ma damana bula ra tutana i tar taulai pa i vatur vake bula ra varkurai ure ra pakana, kana taulai iat.

⁵ Koko avat a tigel vargilliane avat ta ra kini varurung ure ta magit, ia kaka go, ba avat a varpitiane avat ure ta e upi avat a tul tar avat ta ra niaring, ma avat a ki varurung mulai, upi koko Satan na valamlam pa avat ure kavava kini varbaiai.

⁶ Ma go iau tatike go, upi ina tul tar ia ka ta vavat, ma pa ina kure tar ia.

⁷ Tago iau mainge tuna ba ra tarai par diat a vardada ma iau iat. Ma ra tarai par dia vatur vake, tikitikai, kadia mangamangana tai God, tikai ra dari ma ta ra tikai ta enana.

⁸ Ma iau ve muka diat, dia inip uka, ma diat ra lavur ua na vavina: I boina pire diat ba diat a ki ka damana da iau.

⁹ Ma ona pa i tale diat, ba diat a kure bat diat mulai, i boina ba diat a taulai; tago i manga boina ra tinulai ma koko ra nidodo.

¹⁰ Ma tadav diat, dia tar taulai, iau vartuluai, ma vakir iau kaka, a Luluai iat, dari: Ba koko ra vavina na vana balakane kana tutana,

¹¹ (ma gala i vana ka kan ia, koko na taulai mulai, ba kan dir a varmaram mulai ma kana tutana); ma koko ra tutana na okole vue kana taulai.

¹² Ma vakir ra Luluai, iau ke, iau ve ra ibaiba dari: Ona ta tura i dat ba kana taulai pa i nurnur, ma i ga upi dir a ki varurung, koko na okole vue.

¹³ Ma nam ra vavina ba kana tutana pa i nurnur, ma i ga upi dir a ki varurung, koko na vana kan ia.

¹⁴ Tago nam ra tutana ba pa i nurnur, di vagomgom ia ure kana taulai, ma nam ra vavina ba pa i nurnur, di vagomgom ia ure kana tutana; ba pata, ra umana natu i vavat pa diat a gomgom; ma go dia gomgom uka.

¹⁵ Ma ona i vilau nam ba pa i nurnur, nur vue upi na vana; a tura i dat ba ra tai dat i langalanga ba i damana ka; ma God i tar oro pa dat ta ra malmal.

16 Tago u nunure davatane, u ra vavina, ba una valaun pa kaum tutana bar? Ma u nunure davatane, u ra tutana, ba una valaun pa kaum vavina bar?

Una vanavana da God i ga oro pa u

17 Ma go ka, da ra Luluai i tar tibe tar ia ta ra lavur tarai tikitikai, da God i tar oro pa ra lavur tarai tikitikai, diat a vanavana ka damana. Ma damana kaugu varkurai ta ra lavur ekelesia par.

18 Di tar oro pa ta tikai ma i tar pokakikil laka? Koko na vue ra pokakikil. Di tar oro pa ta ra tikai laka ma pa i ga pokakikil? Koko da poko kikil ia.

19 A pokakikil pa i topa ta magit, ma ra niiba upi ra pokakikil pa i topa ta magit; ia kaka ra tinorom ta ra lavur vartuluai kai God.

20 I boina ba ra tarai par diat a ki, tikitikai, ta nam ra kini ba di ga ting pa diat i tana.

21 Di ga ting pa u, ba u a vilavilau boko? Koko na kaina ra nuknukim tana; ma ona pa i dekdek ba da pala vue u, i boina ba una nuk upi nam.

22 Tago nam i ki na vilavilau, ma di tar ting pa ia ta ra Luluai, ia ra langalanga na tutana kai ra Luluai; damana bula nam ra langalanga na tutana, di tar ting pa ia, ia ra vilavilau kai Kristo nam.

23 Di ga kul pa avat ma ra magit na varkul; koko avat ra umana vilavilau kai ra tarai.

24 A tara na turagu, i boina ba ra lavur tarai par tikitikai diat a ki pire God ta nam uka ra kini ba di tar ting pa diat i tana.

Ure diat nina pa dia ti taulai ma ure ra umana ua na vavina

²⁵ Ma pa iau vatur vake ta vartuluai tai ra Luluai ure ra umana inip; ma da tikai i tar tabe pa ra varmari tai ra Luluai upi na dovot, iau ve tar kaugu varkurai tana.

²⁶ Io, iau nuk ia, ba i boina ona ta tutana na ki ka damana ure ra lavur magit na varmonong go gori.

²⁷ Di tar vi guve amur ma kaum ta taulai laka? Koko una anan upi da pala vue u. Di tar pala vue u kan kaum taulai laka? Koko una tikan upi kaum ta taulai mulai.

²⁸ Ma ona u tar taulai, vakir u ga pait ra varpam; ma ona ta inip na vavina i tar taulai, vakir i ga pait ra varpam. Ma go ka, diat dia damana, diat a gire ra do na niligur ta ra palapaka i diat; ma iau mainge ba ina balaure bat avat.

²⁹ Ma iau tatike go, a tara na turagu, ba di tar ur pit ika ra kilala; upi papa gori diat dia tar taulai, diat a varogop uka ma diat, ba pa dia taulai;

³⁰ ma diat dia tangtangi, da pa dia tangi; ma diat dia gugu, da pa dia gugu; ma diat dia kukukul, da pa dia vung ta magit;

³¹ ma diat dia bili ra magit ta ra rakarakan a gunagunan, da pa dia bibili; tago ra mangaman-gana kai go ra rakarakan a gunagunan i panie vanavana.

³² Ma iau mainge tuna ba avat a langalanga kan ra lavur balaguan par. Nina ba i inip uka, i balabalaguan ure ra umana magit kai ra Luluai, ba na vagugu davatane ra Luluai.

³³ ma nam ba i tar taulai, i balabalaguan ure ra umana magit ra pia, ba na vamaroro davatane kana taulai.

³⁴ A vavina i tar taulai ma ra inip na vavina dir enana varbaiai bula dari: Ra inip i balabalaguan ure ra umana magit kai ra Luluai, ba na gomgom vurakit ta ra pakana ma ra tulungeana bula; ma nam i tar taulai i balabalaguan ure ra lavur magit ra pia, ba na vamaroro davatane kana tutana.

³⁵ Ma iau tatike go, upi ina vadongone avat; vakir upi ina vatur ra kun ure avat, upi ka nam i kat muka, ma na vabalaguan vake avat.

³⁶ Ma ona ta tutana i nuk ia ba pa i boina kana mangamangana tadav talaina, a inip na vavina, ona i tar pakit nam ra kilala ba i bo na vavina tana, ma i dekdek ba na ki na inip uka, na pait muka nam i mamainge tana; ma pa na rara; na ben pa ia pi dir a taulai.

³⁷ Ma nam ba i tur padikat vatikai ra nuknukina ma pa ta magit i vovo pa ia upi ra tinaulai, ma i kure valar pa kana mamainga iat, ma i tar varkurai ta ra balana iat, ba na tigel vake talaina, a inip na vavina, i pait ra bo na magit.

³⁸ Damana muka nam i ben pa talaina, a inip na vavina, pi dir a taulai, i pait ra bo na magit; ma nam ba pa i ben pa ia upi na taulai, i pait ra magit i manga boina ta dir.

³⁹ A vavina i tar taulai, a varkurai i vi guve dir ma kana tutana ta kana nilaun parika; ma gala i mat kana tutana, gala i langalanga muka upi dir a taulai ma ta tikai ba na mainge; ma ia kaka tai ra Luluai.

⁴⁰ Ma na manga boina kana kini ba na ki ka damana, ia ra nuknukigu tana; ma iau nuk ia, iau bula, iau tar vatur vake ra Tulungea i God.

8

Ure ra lavur magit dia ga vartabar me tadav ra umana tabataba

¹ Ma go, ure ra lavur magit dia ga vartabar me tadav ra umana tabataba; da nunure, ba kadat par ra kabinana. A kabinana i vavagi varpa, ma ra varmari i varvair.

² Ona ta tikai i nuk ia ba i vinar tai ta magit, pa i vinar boko tana da i topa ia;

³ ma ona ta tikai i mari God, God i tar nunure nam.

⁴ Ma ure nam ba dat a en ra lavur magit di ga tul tar diat tadav ra lavur tabataba, da nunure ba ra tabataba a magit vakuku ta ra rakarakan a gunagunan, ma a kopono God kaka ma pa ta mulai.

⁵ Tago ona di vatang ta ra umana god, ba arama ra bala na bakut bar, ba ra pia bar, da dia pepeal ra umana god, ma dia pepeal ra umana luluai,

⁶ kadat a kopono God ka, a Tama i dat, ma i vunapaina pa tai ra lavur magit par, ma da laun upi ia; ma tikai ka ra Luluai, Iesu Kristo iat, ma i vuna ta ra lavur magit par, ma i vuna ta dat.

⁷ Ma a dovotina, nam ra minatoto pa i ki ta ra lavur tarai par; ma ta umana, tago dia tar la ta ra tabataba tuk tar gori, dia en ia da ra magit dia ga vartabar me tadav ra tabataba; ma tago i pagolgol ra varkurai na bala i diat, i vamavutung pa diat.

⁸ Ma ra nian pa na maravut dat, upi dat a po boabo ta ra mata i God; ma ona da mamue ra nian, pa da manga kaina tana; ma ona da iaian, pa dat a manga dongono tana.

⁹ Ma avat a varbalaurai kan go kavava kini langalanga na da ra timul na tukatukai ure diat dia pagolgol.

¹⁰ Tago gala ta tikai na gire u, u tar matoto ma u ki ta ra nian ta ra pal kai ra tabataba, gala na dave ra varkurai ta ra balana, ona i bilua? Pa na rurung muka tana laka upi na en ra magit di ga tul tar ia tadav ra tabataba?

¹¹ Ma dave, ure kaum minatoto na virua vang nam ra pagolgol na tura i dat, nina Kristo i ga mat ure?

¹² Ma ba ava pait ra varpam damana tadav ra umana tura i vavat, ma ava vakinkin ra pagolgol na varkurai ta ra bala i diat, ava pait ra varpam tadav Kristo.

¹³ Kari, gala ra nian i vuna ba turagu na tutukai, gala pa ina en ra kanomong i ra vavaguai mulai, ma pa na mutu, upi koko ina vuna ba turagu na tutukai.

9

Ra kini ma ra tiniba kai ra apostolo

¹ Vakir iau langalanga laka? Vakir iau a apostolo laka? Pa iau ga gire laka Iesu kada Luluai? Vakir avat kaugu papalum laka tai ra Luluai?

² Ona pa iau a apostolo tadav ta ra na, a dovotina ba iau a apostolo tadav avat; tago avat iat ra vakilang i kaugu kini na apostolo tai ra Luluai.

³ Go kaugu tinata na balbali tadav diat dia tir valar iau.

⁴ Pa di ga tul tar avet laka upi avet a ian ma avet a momo?

⁵ Pa di ga tul tar avet laka upi avet a agure vurvurbit ta taulai i nurnur, vada ta ra umana apostolo, ma ra umana tura i ra Luluai, ma Kepas?

⁶ Kan amir ika ma Banaba, ba pa di ga tul tar amir upi amir a ngo kan ra papalum ma ra lima i mimir?

⁷ Akave ra tena vinarubu laka ba na kul pa ra lavur magit ure nam ra vinarubu ba i vana tana? To ia i vaume laka ra uma na vain, ma pa na en ra vuaina tana? Ba to ia i tabatabar ra livur na me, ma pa na mome ra polo na u ta nam ra livur na me?

⁸ Dave, iau tatike vang go ra lavur magit vada ra mangamangana kai ra tarai? Pa di ga tumu vang bula diat ta ra tinata na varkurai?

⁹ Tago di ga tumu ia ta ra varkurai kai Moses dari: Koko una kaman vake ra ngie i ra bulumakau ba i ruarua rama vue ra pat i ra kon. Dave bar, God i mataure kaka ra umana bulumakau,

¹⁰ ba i tatike laka go ure ke dat iat? Maia pa, di ga tumu ia ure dat iat; tago i topa nam i ipipuk, ba na ipipuk ma ra kini nunur, ma nam i ramarama vue ra pat i ra kon, ba na pait ia ma ra kini nunur upi na vatur vake ta magit tana.

¹¹ Ona ave tar vaume ta vavat ra lavur magit na tulungen, a ngala na magit vang, ba avet a doko pa ra magit ra pia ta vavat?

¹² Ona ta ra umana dia vatur vake go ra varkurai ure avat, pa i manga takodo vang pire vevet? Ma a dovotina muka pa ave ga vovo tar go ra varkurai; ma ave ki vamadudur vue ra lavur magit par, upi koko avet a tur bat ra bo na varvai

kai Kristo.

¹³ Pa ava nunure laka ba diat dia varvakai ure ra umana magit i gomgom, dia ian ta ra lavur magit ta ra pal na vartabar, ma diat dia toratorom pire ra uguugu na vartabar, dia vatur vake kadia tiniba varurung ma ra uguugu na vartabar?

¹⁴ Damana bula ra Luluai i tar varkurai ba diat, dia varvai ma ra bo na varvai, diat a ian ure ra bo na varvai.

¹⁵ Ma iau, pa iau ga vadongono iau ma ta tikai ta go ra lavur magit; ma pa iau tumu go ra lavur magit upi da pait ia damana tagu; tago na boina tagu ba ina mat, ma koko ta tikai na noe vue ra mangamangana iau langlang me.

¹⁶ Tago ona iau varvai ma ra bo na varvai, pa kaugu ta magit ba ina langlang tana; tago di vovo tar ia tagu; tago gala pa iau varvai ma ra bo na varvai, gala ina malari kakit.

¹⁷ Tago ona kaugu mamainga iat upi ina pait go, kaugu ta vapuak tana; ma ona vakir kaugu mamainga iat, di nur tar ia ke ra papalum tagu.

¹⁸ Ava vang mulai kaugu vapuak tana? Nam uka, ba iau varvai ma ra bo na varvai, ina pait ia damana ka, ma koko ta varkul ure, upi koko ina vovo vakakit pa ia nam i takodo ba ina kale pa ia ure ra bo na varvai.

¹⁹ Ma a dovotina, ba iau ga langalanga kan ra tarai par, iau ga ongo tar iau ta ra kini na vilavilau ure diat par, upi na manga peal diat ba ina agure rap diat.

²⁰ Ma pire ra Iudaia iau ga da ra Iudaia, upi ina agure rap ra Iudaia; pire diat dia tur na vavai ta ra tinata na varkurai, iau ga da iau ga tur na vavai

ta ra tinata na varkurai, ma vakir iau tur tuna ta ra vavaina, upi ina agure rap diat dia tur na vavai ta ra tinata na varkurai;

²¹ ta diat ba pa ta tinata na varkurai i ga ki pire diat, iau ga da pa ta varkurai i ga ki piragu, ma pa iau ga iba upi ra varkurai ure God, iau ga ki ke na vavai ta ra varkurai kai Kristo, upi ina agure rap diat, ba pa ta varkurai i ga ki pire diat.

²² Pire diat dia pagolgol, iau ga ki da iau pagolgol, upi ina agure rap diat dia pagolgol; iau tar vavinuane iau tadav ra lavur tarai par, upi ina valaun pa ta umana ma ra lavur magit damana.

²³ Ma iau pait rit ra lavur magit ure ra bo na varvai iat, upi dat a alube varirivut pa ta tiniba tana.

²⁴ Pa ava nunure laka ba diat, dia vutvut ta ra varkaul dia vutvut par, ma ta kopono ko i vatur vake ra vabongon? Damana bula avat, avat a vutvut upi avat a vatur vake.

²⁵ Ma ra lavur tarai par tikitikai, ba dia ongaongor ta ra lavur nilibur na varkaul, dia ki vinvini ure ra lavur magit. Ma dia pait go upi diat a vatur vake ra kere ba na kaina lolalolo; ma dat, upi ra kere ba pa ta magit na vakaina mule.

²⁶ Kari iau vutvut damana, vakir da ma ra ngulngul; ma iau varvartibul, vakir da tikai i timtibul uka ra vuvu;

²⁷ ma iau timtibul ra pakagu ma iau kure vadekdek ia, upi koko ba iau tar varvai pire ta ra umana enana, da ga ole vue iau iat.

10

A tinata na vartigal ure ra umana tabataba

¹ Tago pa iau mainge, a tara na turagu, upi avat a ngulngul ure kada umana patuana, tago dia ga tur par ta ra vavai ra bakut ma dia ga tinur vurbolo ta ra ta;

² ma di ga baptaiso diat par tai Moses ta ra bakut ma ra ta;

³ ma dia ga en par ra kopono magit na tulungen;

⁴ ma dia ga mome par ra kopono nimomo na tulungen; tago dia ga momo ta nam ra vat na tulungen i ga murmur diat; ina nam ra vat ia Kristo iat.

⁵ Ma mangoro ta diat, God pa i ga manga gugu ta diat; tago di ga ubu vue diat ara ra pui.

⁶ Ma go ra lavur magit kada lavur valavalar, upi koko na malamalapang ra nuknuk i dat upi ra lavur kaina magit, da i ga malamalapang ra nuknuk i diat upi ia.

⁷ Ma koko avat ra umana tena lotu tadav ra tabataba, da ta umana ta diat; da di ga tumu ia: “A tarai dia ga ki ra pia upi diat a ian ma diat a momo, ma dia ga tut mulai upi diat a, pait nilibur.”

⁸ Ma koko dat a ungaunga, da ta umana ta diat dia ga pait ia, ma ta ra kopono bung a ura vinun ma a utul na arip na marmar dia ga virua tana.

⁹ Ma koko dat a valamlam ra Luluai, da ta umana ta diat dia ga valamlam ia, ma dia ga virua ta ra umana vui.

¹⁰ Ma koko avat a urur, da ta umana ta diat dia ga urur, ma ra tena vardodoko i ga doko diat.

¹¹ Ma go ra lavur magit dia ga tadav diat, upi diat ra valavalar; ma di ga tumu diat upi ra varpit ure dat, dat ba ra mutuai ra lavur tataun i tar tadav dat.

¹² Io, i boina ba nina i nuknuk ia ba i tur kadongor na varbalaurai kan na bura.

¹³ Pa ta varilam ba na tur lake ra niongkor kai ra tarai i tar tadav avat; ma God i dovot muka, ma pa na nur vue avat, upi ra varilam na tadav avat ba na tur lake kavava niongkor; ma ba i pot ra varilam na mal pa ta nga, upi avat a tapgaga tana, ma upi avat a ongor pa ia.

¹⁴ Damana, a umana talaigu, avat a takap kan ra papait tadav ra tabataba.

¹⁵ Iau tatata da tadav ra tarai dia kabinana; avat a kure nam iau tatatike.

¹⁶ A la na varvadoan nam da tata vadoane, vakir ia ra kini varurung ma ra gapu i Kristo laka? A gem, nina da tabik ia, vakir ia ra kini varurung ma ra paka i Kristo laka?

¹⁷ Tago dat, ra mangoro, dat tika na gem uka, ma tika na paka i dat ika; tago dat par, da vatur vake ta tiniba par ta nam ra kopono gem.

¹⁸ Gire ra Israel na palapaka ka. Dave diat, dia ian ta ra lavur tinabar, pa dia tur varurung ma ra uguugu na vartabar vang?

¹⁹ Ava laka iau tatike tana? Ba ta magit di tul na tinabar tar ia ta ra tabataba a dovot na magit vang, ba ra tabataba iat a dovot na magit vang?

²⁰ Ma iau tatike, ba ra lavur magit ba ra umana Tematana dia vartabar me, dia tul tar diat tadav ra lavur tabaran ma vakir tadav God; ma pa iau mainge ba avat a la varurung ma ra lavur tabaran.

²¹ I dekdek upi avat a momo ta ra la kai ra Luluai, ma ra la kai ra umana tabaran bula; i dekdek upi avat a ian ta ra vuvuvung na nian kai

ra Luluai, ma ta ra vuvuvung na nian kai ra lavur tabaran bula.

²² Dave, da vangangap laka ra Luluai upi na puruai ra balana? Da lia tana ma ra dekdek vang?

²³ Pa di vatabu ta magit; ia kaka vakir a lavur magit par dia topa ia. Pa di vatabu ta magit; ia kaka ra lavur magit par pa dia varvair bulu.

²⁴ Koko ta tikai na nuk pa ra magit ba kana ka, na nuk pa ra magit kai ra enana.

²⁵ Nam parika ba di ivure ta ra pal na bung ure ra kanomong i ra vavaguai, avat a en ia, ma koko avat a vartir tana ure ra varkurai ta ra bala i vavat;

²⁶ tago kai God ra rakarakan a gunagunan par, ma ra lavur magit dia varkoroi tana.

²⁷ Ona ta tikai ta diat pa dia nurnur na ting pa avat ta ra lukara, ma ava mainge ra vinavana tana, nam parika dia vung ia ta ra luaina mata i vavat, avat a en ia, ma koko ava vartir tana ure ra varkurai ta ra bala i vavat.

²⁸ Ma gala ta tutana na tatike ta vavat: Go ra magit di ga vartabar me; io, koko avat a en ia ure nina iat i ga vateten tar ia ta vavat ma ure ra varkurai na bala bula;

²⁹ ure ra varkurai na bala, iau biti, vakir ure ra varkurai ta ra balam, ure ke ra varkurai na bala kai ra enana. Tago ra varkurai ta ra bala i ta ra tikai na kure kaugu kini langalanga ta ra ava?

³⁰ Tago ona iau ian tana ma ra pite varpa, ta ra ava dia tata vakaina iau ure nam ba iau pite varpa tana?

³¹ Damana ba ava ian, ba ava momo ba ava pait bula ta enana magit, avat a pait rit ia upi God na mamar tana.

³² Koko ra Iudaia, ba ra Elenas, ba ra ekelesia kai God diat a tutukai ta vavat,

³³ da iau vamaroro rit ra lavur tarai ta ra lavur magit par, ma pa iau tikitikan upi ra magit ba na mal pa iau iat mulai, ia kaka upi ra magit ba na mal pa ta mangoro, upi da ga valaun diat.

11

Ta tika na turup ra uluna ba i lotu

¹ Avat a kap lap iau, da iau bula, iau kap lap Kristo.

² Ma go iau pite pa avat, tago ava nuknuk pa iau ta ra lavur magit par, ma ava vatur vadekdek vake ra lavur vartuluai, vada iau ga tul tar diat ta vavat.

³ Ma iau mainge ba avat a nunure, ba Kristo ia ra ulu i diat ra lavur tutana par; ma ra tutana ia ra ulu i ra vavina; ma ra ulu i Kristo ia God.

⁴ Ma ona tika na tutana i araring, ba ona i tata na propet, ma i tar turup ra uluna, i varuva ra uluna.

⁵ Ma ona tika na vavina i araring, ba ona i tata na propet, ma pa i tuba ra uluna, i varuva ra uluna; tago nam i varogop uka ba di ga avul vue ra pepe na uluna.

⁶ Tago ona ta vavina pa i turup ra uluna, i boina ba da kut vue ra pepe na uluna; ma ona ia ra magit na vavirvir pire ta vavina ba da kut vue, ba da ka vue ra pepe na uluna, i boina ba na turup ra uluna.

⁷ Tago pa i ko, ba ta tutana na turup ra uluna, tago ia ra malalar i God ma ra minamarina bula; ma ra vavina ia ra minamar i ra tutana.

⁸ Tago ra vavina vakir ia ra vunapai ra tutana; a tutana ke ia ra vunapai ra vavina;

⁹ ma pa di ga vaki ra tutana ure ra vavina; di vaki ra vavina upi ra tutana.

¹⁰ Ia ra vuna i kat i tana, ba ra vavina na kapkap ra vakilang na varkurai ta ra uluna, ure ra umana angelo.

¹¹ Ma a dovotina pa di varbaiane ra vavina kan ra tutana, ba ra tutana kan ra vavina, tai ra Luluai.

¹² Tago da ra tutana ia ra vunapai ra vavina, damana bula ra vavina i vavapitar ra tutana; ma ra lavur magit par dia vunapaina pa tai God.

¹³ Avat a tibuna varkurai tana ta ra bala i vavat iat; i kat vang ba ta vavina na araring tadav God, ona pa i turup ra uluna?

¹⁴ Dave ra mangamangana di ga vaki avat me, pa i vateten avat laka dari, ba gala i vavaioero ra pepe na ulu i ta tutana, ia ra magit na vavirvir pirana?

¹⁵ Ma gala i lolovina ra pepe na ulu i ta vavina, ia ra mariringian na magit pirana; tago di ga tul tar ra pepe na uluna tana, upi na kuvil ia.

¹⁶ Ma ona ta tutana i papait na varpuapuai, vakir kadat ta mangamangana dari, ma ra lavur ekelesia kai God pata bula.

A nian kai ra Luluai

(Mat 26:26-29; Mar 14:22-25; Luk 22:14-20)

¹⁷ Ma ba iau tul tar go ra varpit ta vavat, pa iau pite pa avat, tago ava vana varurung, vakir upi ra magit ba na vadongone avat, upi ka ra magit ava kaina vanavana tana.

18 Go i lua muka, iau valongore, ba ona ava vana varurung ta ra kivung ava enana varbaba-iai; ma iau ling na kapupi ia bula.

19 Tago i topa ia upi avat a al vartogo varbaba-iai, upi diat dia ko pire vavat diat a vana rikai.

20 Io, ba ava vana varurung tai ta gunan, pa avat a pait valar pa ia upi avat a en ra nian kai ra Luluai;

21 tago ta ra avava nian, avat par tikatikai ava lua ma ra en magit tai ra umana; ma tikai i mulmulum ma ta ra tikai i longlong ta ra nimomo.

22 Dave vang? Pa ta kuba i vavat vang upi avat a ian ma avat a momo tana? Ba kan ava nuk piapiam laka ra ekelesia kai God, ma ava varuva diat ba pa dia vung ta magit? Ava laka ina tatike ta vavat? Ina pite pa avat vang ta go ra dari? Pata, pa ina pite pa avat.

23 Tago iau tar vatur vake tai ra Luluai nina, ba iau ga tul tar ia bula ta vavat, ba ra Luluai Iesu ta nam ra marum iat, ba di ga vagu tar ia tana, i ga vatur pa ra gem;

24 ma ba i ga pite varpa tana, i ga tabik ia, ma i ga biti: Go ra pakagu, nina ba ure avat; avat a papait go upi avat a matamatane upi iau me.

25 Damana bula i ga vatur pa ra la ba i ga par ra nian, ma i ga biti: Go ra la ia ra kalamana kunubu ta ra gapugu; avat a pait go, ta ra lavur bungbung ava mome, upi avat a matamatane upi iau me.

26 Tago ta ra lavur bung ba ava en go ra gem, ma ava momo ta go ra la, ava vaarike ra minat kai ra Luluai tana, tuk ta ra bung ba na ga vut.

27 Io, diat par dia en ra gem, ba dia momo ta ra la kai ra Luluai, ma pa dia ko upi ia, da ga takun

diat ma ra paka i ra Luluai ma ra gapuna bula.

²⁸ Ma i boina ba ra tarai diat a kure mal pa mule diat, ma diat a en ika ta nam ra gem, ma diat a momo ta nam ra la.

²⁹ Tago nam i ian ma i momo, i en pa ma i momo pa ra varkurai na balbali ure mule, ona pa i nuk ilam ot pa ra paka i ra Luluai.

³⁰ Ia ra vuna tago mangoro dia pagolgol ma dia mait pire vavat, ma mangoro dia va mat.

³¹ Ma gala dat iat, dat a kure mule dat, gala pa ta na kure dat.

³² Ma ba di kure dat, a Luluai i vapagumanene dat, upi koko da kure vakaina varurungane dat ma ra rakarakan a gunagunan.

³³ Io, a tara na turagu, ba ava vana varurung upi ra nian, avat a ung varupui.

³⁴ Ma ona ta tikai i mulmulum, i boina ba na ian ta ra kubana iat; upi koko avat a vana varurung upi ra varkurai na balbali. Ma ra lavur magit dia tur valala boko, ina mal pa diat ba ina ga pot.

12

A umana vartabar kai ra Takodo na Tulungen

¹ Ma go, a tara na turagu, pa iau mainge ba avat a ngulngul ure ra umana vartabar na kabinana i tulungen.

² Ava nunure ba ava ga Tematana boko, di ga agure vaire avat tadav nam ra lavur tabataba dia bombom uka, ma ava ga nur tar ika avat.

³ Kari iau ve vaminana avat, ba pa ta tikai ba i tata tai ra Tulungea i God na biti ba: Iesu i kakaina vurakit muka; ma pa ta na vatang

vakuku ba: Iesu ia ra Luluai, ia kaka tai ra Takodo na Tulungen.

⁴ Ma ra lavur vartabar na kabinana dia enana varbaiai, ma a kopono Tulungen ika.

⁵ Ma ra lavur tiniba ta ra papalum dia enana varbaiai, ma a kopono Luluai ka.

⁶ Ma mangoro na enana mangana papalum, ma a kopono God ka, nina i pait vapar ra lavur magit ta dat par.

⁷ Ma di tul tar ra vavaarikai kai ra Tulungen tai ra tarai par, tikitikai, upi na vadongone diat muka.

⁸ Tago di tul tar ra tinata na kabinana tai tikai ta ra Tulungen; tai ta ra tikai ra tinata na minatoto ta nam ra Tulungen bula;

⁹ tai ta ra tikai a nurnur, ta nam ra Tulungen bula; ma tai ta ra tikai ra kabinana na valavalagar ta nam ra Tulungen bula;

¹⁰ ma tai ta ra tikai ba na pait ra lavur papalum na padapada varvo; ma tai ta ra tikai ba na varvai lua ure ra lavur magit ba na arikai namur boko; ma tai ta ra tikai ba na nailam ot pa ra lavur tulungen; tai ta ra tikai ba na tatata ma ra lavur minigir na tinata; ma tai ta ra tikai ba na pala pa ra kukurai ra lavur minigir na tinata;

¹¹ ma nam ra kopono Tulungen ika iat i pait rit ni ra lavur magit, ma i tibe tar tai ra lavur tarai par, tikitikai, da kana mamainga iat.

A paka i dat i tikai ma i peal ra lavur ingaingarina

¹² Tago da ra paka i dat i tikai ma i peal ra lavur ingaingarina, ma a lavur ingaingar i ra paka i

dat dia mangoro, ma i kopono ko ra paka i dat, damana bula Kristo.

¹³ Tago tai ra kopono Tulungen ika di ga bap-taiso tar dat ta ra kopono paka i dat, ba dat ra umana Iudaia, ba ra umana Elenas, ba ra umana vilavilau ba ra umana tarai tuna; ma di ga tul tar dat, ba dat a momo ta ra kopono Tulungen ika.

¹⁴ Tago ra paka i dat vakir i varkidul uka, a mangoro na ingaingarina.

¹⁵ Gala ra keke na biti: Tago vakir iau ra lima, pa ina ki maravut ta ra pakana; gala pa na vapar vue kana kini maravut ta ra pakana me.

¹⁶ Ma gala ra talinga na biti: Tago vakir iau ra kiau na mata, pa ina ki maravut ta ra pakana; dave, na ngo bar tana pi na ki maravut ta ra pakana?

¹⁷ Gala ra kidoloina paka i dat a kiau na mata parika, na gala dave ra valavalongor? Ba gala a talinga parika, na gala ararukai dave?

¹⁸ Ma go muka God iat i tar vaki tar ra lavur ingaingarina par tikatikai ta ra paka i dat, da kana mamainga iat.

¹⁹ Ma gala diat par a kopono ingarina na gala dave bar ure ra paka i dat?

²⁰ Ma go mangoro na ingaingarina, ma i tikai ka ra paka i dat.

²¹ Ma i dekdek upi ra kiau na mata na tatike tai ra lima dari: Pa iau iba upi u; ma go bula i dekdek upi ra ula na tatike tai ra ura keke: Pa iau iba upi amur.

²² Patana, tago di ko iba tuna upi nam ra lavur ingaingar i ra paka i dat nina dia papait na bilua;

²³ ma nam ra lavur ingar i ra paka i dat, ba da

nuk ia ba i ikilik tuna ra variru pire diat, i ngala vurakit ra variru da tul tar ia ta diat; ma ra umana ingar i dat pa dia manga vakak, dia manga lia ma ra vakak;

²⁴ tago nam ra ingar i dat dia manga vakak, pa dia ko iba upi ta magit; ma God i tar mal varurue ra paka i dat, ba i ga tul tar ra ngala na variru tai nam ra ingarina ba i ga iba upi ra variru;

²⁵ upi koko ra al vartogo na tur ta ra paka i dat; ma upi ra lavur ingaingarina diat a varogop par ma kadia varbalaurai vargil.

²⁶ Ma gala ta kopono ingarina i kadik ure ta magit, gala ra lavur ingaingarina parika diat a kadik par varurung me; ma gala di ru ta kopono ingarina, gala ra lavur ingaingarina par diat a gugu varurung me.

²⁷ Ma go avat ra paka i Kristo iat, ma avat, tikitikai, avat ra umana ingaingarina tana.

²⁸ Ma God i tar vaki tar ta umana ta ra ekelesia, a luaina a umana apostolo, ma ra vauruana, a umana propet, ma ra vautuluna, a umana tena vartovo, namur ra lavur magit na padapada varvo, ma namur mulai ra lavur kabinana na valavalagar, a lavur varkurai, ma ra lavur enana minigir na tinata.

²⁹ Dave, dia apostolo parika vang? Ba dia propet par vang? Ba dia tena vartovo par vang? Ba diat par dia papait laka ra lavur magit i padapada varvo?

³⁰ Dia vatur vake parika vang ra kabinana na valavalagar? Dia tata par vang ma ra lavur enana minigir na tinata? Diat par laka dia pala pa ra kukurai ra tinata?

³¹ Ma avat a bala upi ra lavur vartabar na kabinana dia manga boina. Ma go ina vateten tar ta vavat ta nga i manga ko tuna.

13

A Varmari

¹ Gala iau vatavatang ra lavur enana tinata kai ra tarai ma kai ra umana angelo bula, ma pa iau vatur vake ra varmari, gala ina tia varogop uka ma ra tutupele, a tena tinangi, ba ra tobo i tartarengé muka.

² Ma gala iau vatur vake ra kabinana upi ina varvai lua ure ra lavur magit ba na arikai boko namur, ma gala iau nunure ra lavur magit na pidik par, ma ra lavur kabinana par; ma gala iau vatur vake ra nurnur par, upi ina kap vaire vue ra umana lualuana, ma pa iau vatur vake ra varmari, gala iau da ra magit vakuku.

³ Ma gala iau vapar vue kaugu tabarikik par ma ra vartabar, ma gala iau tul tar ra pakagu upi da tun ia, ma pa iau vatur vake ra varmari, gala pa i vadongone iau ta ik ika.

⁴ A varmari i ki toptop ma i varvamalur; a varmari pa i varngu; a varmari pa i timtibuna pite pa mule, ma pa i tibuna vavagia pa mule,

⁵ pa i bilak kana mangamangana, pa i nuk pa kana magit iat, pa i ngangangal tai ta magit, pa i nuknuk vake ta kaina magit;

⁶ pa i gugu ure ta mangamangana ba pa i takodo, ma i gugu ka varurung ma ra dovotina;

⁷ i turup ra lavur magit, i kapupi ra lavur magit, i nurnur upi ra lavur magit, i ki vamadudur ure ra lavur magit par.

⁸ A varmari pa i kom pit; ma ona ta umana varveai na propet, diat a vatavuna vue diat; ma ona ta umana minigir na tinata, diat a ga mutu ka; ba ta minatoto, na ga panie ka.

⁹ Tago da nunure a ik a komuna ka, ma da varveai na propet ma a komuna ka;

¹⁰ ma ba nam i ko vurakit na ga pot, da vapar vue ra komkomuna.

¹¹ Ba iau ga bul uka boko, iau ga matoto da ra bul uka, iau ga nuknuk da ra bul; ma go iau tar tutana ot, iau tar vung vue ra maukua i ra umana bul.

¹² Ma go ieri da gigira da tai ta tiroa i gavul; ma ta ibam ra. e dat a nana tuna; ieri iau nunure a ik a komuna ka; ma ta nam ra e ina nunure bulbulu da di ga tar nunure bula iau.

¹³ Ma go ra utul a magit dital tur vatikai, a nurnur, a ninunuk ung, ma ra varmari; ma ra varmari i manga ngala vurakit ta dital par.

14

Ta tinata mulai ure ra vartabar kai ra Tulungen

¹ Avat a ongor upi ra varmari; ma avat a tikan upi ra vartabar na kabinana i tulungen, ma upi go iat ba avat a varveai na propet.

² Tago nam i tatata ma ra enana pirpir, pa i tata tadav ra tarai, tadav God iat; tago pa ta i matoto tana; ma i tatike ra lavur magit na pidik tai ra tulungen ika.

³ Ma nam i varveai na propet, i tatata tadav ra tarai upi ra varvair ma upi ra varvamaram ma upi ra varvamaniu.

⁴ Nina i tatata ma ra enana vuna tinata i vair mal mule; ma nina i varveai na propet i vair mal ra ekelesia.

⁵ Io, iau mainge tuna ba avat a tatata ma ra lavur enana minigir na tinata, ma iau manga mainge tuna ba avat a varveai na propet; tago nam i varveai na propet, i manga ngala ta dir ma nina i tatata ma ra lavur enana minigir na tinata, ona pa i pala pa bula ra kukuraina, upi na vair mal ra ekelesia.

⁶ Ma go, a tara na turagu, ona iau pot tadav avat ma ra varveai ta ra lavur enana minigir na tinata, ina maravut davatane avat, ona pa iau tata ta vavat ma ta magit di ga vaarike tar ia tagu, ba ma ra minatoto, ba ra varveai na propet, ba ra vartovo?

⁷ Tago a umana magit ba pa dia laun, a dedede, ba ra pagol, a dovotina dia tangi, ma ona pa i enana varbaiai vanavana ra nilai diat, dat a nunure davatane ra kakailai di pait ia ta ra dedede ba ta ra pagol?

⁸ Tago ona ra tavur pa i tangi kapa, to ia na kap ra vargal upi ra vinarubu?

⁹ Damana bula avat, ari ona pa ava tatatike ma ra ngie i vavat ra lavur kapa na tinata, da nunure davatane ba, ava vang ra magit ava tatike? Tago na da ka ava tata ta ra vuvu.

¹⁰ Kan a dovotina, a lavur minigir na tinata dia manga peal ta ra rakarakan a gunagunan, ma pa ta tikai i iba upi ra kukuraina.

¹¹ Ma gala pa iau nunure ra kukurai ra tinata,

ina da ra vaira pire nam i tatata, ma nam i tatata na da ra vaira tagu.

¹² Damana bula avat, tago ava vargat upi ra lavur vartabar na kabinana i tulungen, avat a tikatikan muka upi avat a lia ma ra varvair ba na vadongone ra ekelesia.

¹³ Kari i boina ba nam i tatata ma ra enana mangana tinata na araring upi na pala pa bula ra kukuraina.

¹⁴ Tago ona iau araring ma ra enana mangana tinata, a tulungeagu i araring, ma ra nuknukigu pa i vuai.

¹⁵ Ava vang go? Ina araring ma ra tulungeagu, ma ina araring bula ma ra nuknukigu; ina kakailai ma ra tulungeagu, ma ina kakailai bula ma ra minatoto.

¹⁶ Tago ona una pite varpa ma ra tulungeam, nam i ki ta ra kiki kadiat pa dia manga matoto, na vatang davatane ra “Amen” ure kaum pite varpa, tago pa i nunure nam u tatike?

¹⁷ Tago a dovotina, u pite varpa bulbulu, ma pa i vair mal ta ra tikai.

¹⁸ Iau pite pa God, tago iau manga lia ta vavat par ma ra varveai ta ra lavur enana minigir na tinata;

¹⁹ ma ta ra kivung muka iau manga mainge ba ina tatike ra ilima na pakana tinata ka ma ra kabinana, upi ina tovo bula ta ra umana, ma koko ina tatike ra vinun na arip na marmar na tinata ta ra enana mangana tinata ba pa dia nunure.

²⁰ A tara na turagu, koko avat a da ra umana bul ta ra nuknuk i vavat; ma ta ra bilak na ninunuk i boina ba avat a da ra umana bul uka, ma i boina

ba ra nuknuk i vavat na patuan vanavana.

²¹ Ta ra tinata na varkurai di ga tumu ia dari: “Ina tata tadav go ra tarai ma ra ngie i ra tarai ba i enana kadia tinata ma ta ra bul na ngie i ra lavur vaira, ma ba ina ga pait ia damana, pa diat a valongore iau bula, ra Luluai i biti.”

²² Kari ra lavur minigir na tinata upi ra vaki-lang ika vakir ure diat dia nurnur, ure diat iat ba pa dia nurnur muka; ma ra varveai na propet a vakilang, vakir ure diat ba pa dia nurnur, ure diat iat, dia nurnur.

²³ Io, ona ra umana ekelesia par dia tar ki varurung tai tika na gunan, ma diat par, dia tatata ma ra lavur enana minigir na tinata, ma ona ta umana tarai ba pa dia matoto ma pa dia nurnur, dia ruk bula, pa diat a biti vang ba ava lunga?

²⁴ Ma ona avat par, ava varveai na propet, ma tikai ba pa i nurnur, ba pa i matoto, na ruk tadav avat, avat par, ava takun ot pa ia, avat par ava kure;

²⁵ ma ra umana magit na pidik ta ra balana diat a tur kapa, ma damana na bura timtibum ma ra matana ura ra pia ma na lotu tadav God, ma na mulaot tana ba ra dovotina God i ki livuan ta vavat.

A bo na mangamangana ta ra lotu

²⁶ I dave bar, a tara na turagu? Ba ava pot varurung, tikai i kakailai, ta ra tikai i varvair, ta tikai i varveai ma ra magit di ga vaarike tar ia tana, ta ra tikai i tatata ma ra enana vuna tinata, ta ra tikai i pala ra kukurai ta magit. I boina ba avat a pait rit ra lavur magit upi diat a vair maravut avat.

²⁷ Ba di tatata ma ra enana vuna tinata, i boina ba na a ivut ba a utul uka, ma koko muka na lake ra utul, ma dital a varvarkia; ma ta tikai na pala ra kukuraina;

²⁸ ma ona pa i tale ta tikai pire vavat ba na pala ra kukuraina, na ki mut uka ta ra kivung; na ga tata tana mulai, ma tadav God bula.

²⁹ Ma i boina ba ra umana propet diat a varveai a evevut ba a ututul, ma ra ibaiba ta diat, diat a valongore kukure.

³⁰ Ma ona di vaarike vavinar tar ta magit tai ta tikai ba dia ki varirivut me, i boina ba ra luaina na ki mut uka.

³¹ Tago avat par, ava langalanga upi avat a varveai na propet varkiakia vanavana, upi avat a vartovo par, ma upi da vargat avat par;

³² ma ra umana tulungen kai ra umana propet dia torom ta ra lavur propet.

³³ Tago God vakir a God na purpuruan, ia ra God na malmal iat; da ta ra lavur kivung kai ra umana tena gomgom.

³⁴ I boina ba kavava vaden diat a ki mut uka ta ra lavur kivung; tago pa di tul tar ia ta diat ba diat a tata; ma i boina ba diat a ki na tinorom, da ra tinata na varkurai bula i biti.

³⁵ Ma ona dia mainge ba diat a vartovo ure ta magit, diat a tir kadia umana tutana iat tana ta ra kubakuba i diat iat; tago ia ra magit na vavirvir ba ta vavina na tata ta ra kivung.

³⁶ Dave vang? A tinata kai God i ga vana rikai vang ta vavat? Ba i ga pot ika laka tadav avat?

³⁷ Ba ta tikai i nuk ia ure mule ba ia ra propet, ba i vatur vake ta magit na tulungen, i boina ba nam

na matoto ba ra lavur magit iau tumu ia tadav avat, diat ra umana vartuluai kai ra Luluai.

³⁸ Ma ona ta tikai i ngulngul, na ngulngul uka.

³⁹ Io, a tara na turagu, avat a nuk upi ra varveai na propet, ma koko avat a vartigal ure ra varveai ta ra lavur enana minigir na tinata.

⁴⁰ Ma avat a pait rit ra lavur magit ma ra bo na mangamangana ma koko ra purpuruan.

15

A tinut mulai kai Kristo

¹ Go bula, a tara na turagu, iau vateten tar ra bo na varvai ta vavat, nina ba iau ga varveai tana tadav avat, nina ava tar vatur vake, ma ava tur kadongor tana,

² nina iat di valaun bula avat me; ona ava vatur vadekdek vake ra mangana tinata iau ga varveai me tadav avat, ma ona pa ava ga nurnur vakuku.

³ Tago iau ga ve value tar ia ta vavat nam ba iau bula iau ga vatur vake, ba Kristo i ga mat ure kada varpam, da ra Buk Tabu i biti;

⁴ ma ba di ga punang ia, ma ba di ga vatut pa mule ta ra vautuluna bung da ra Buk Tabu i biti;

⁵ ma ba i ga tur kapet kakapi pire Kepas; ma namur mulai pire ra vinun ma a ivut:

⁶ namur mulai i ga tur kapet kakapi pire ra ilima na marmar na tura i dat ma i ga pirai, ba dia ki varurung, ma mangoro ta diat dia laun boko gori, ma ta ra umana dia tar va mat;

⁷ namur mulai i ga tur kapet kakapi pire Iakobo; ma namur mulai pire diat par ra umana apostolo;

⁸ ma namur kakit, da pire tikai ba di ga kava pit ia, i ga tur kapet kakapi bula piragu.

⁹ Tago iau, iau ikilik kakit ta diat ra umana apostolo, ma pa iau ko upi da vatang iau ba iau apostolo, tago iau ga vakavakaina ra ekelesia kai God.

¹⁰ Ma kaugu kiki iau ki tana gori i vuna iat ta ra varmari kai God, ma kana varmari pa i ga vole vakuku tar ia tagu; ma iau, iau ga lia ma ra niongor ta diat par; ma vakir iau iat, amir ika ma ra varmari kai God tagu.

¹¹ Ma ona iau, ba ona diat, ave varvarveai damana, ma ava tar nurnur damana.

Kada tinut mulai kan ra minat

¹² Ma ona di varveai ure Kristo ba di ga vatut pa ia mulai kan ra minat, dave ta umana livuan ta vavat dia biti ba ra lavur minat pa diat a laun mulai kan ra minat?

¹³ Ma gala ra lavur minat pa diat a laun mulai kan ra minat, gala pa di ga vatut pa mule ke Kristo.

¹⁴ Ma gala pa di ga vatut pa mule ke Kristo, gala kaveve varveai a magit vakuku, ma kavava nurnur bula a magit vakuku.

¹⁵ Maia pa, ma i tur kapa ure avet, ba avet ra umana tena varveai vavaongo tai God; tago ave tar varveai ure God ba i ga vatut pa mule Kristo; nina gala ba pa i ga vatut pa ia, gala i damana ba ra lavur minat pa diat a tut mulai kan ra minat.

¹⁶ Tago gala pa di vatut pa mule ra umana minat, gala pa di ga vatut pa mule Kristo;

17 ma gala pa di ga vatut pa mule Kristo, kavava nurnur pa i topa ta magit; ma gala ava ki boko ta kavava varpam.

18 Ma diat par bula, dia tar va mat tai Kristo, dia tar virua.

19 Gala da vatur vake ra kini nunur upi Kristo ure go ra nilaun ika, gala da manga tabiligia vurakit ta diat ra tarai par.

20 Ma go di tar vatut pa mule Kristo kan ra minat, a luaina vuai e ta diat dia tar va mat.

21 Tago da ra minat i ga vut ure ra tutana, damana a nilaun mulai kan ra minat i tar vut bula ure ra tutana.

22 Tago da ra tarai par dia mat tai Adam, damana bula da valaun diat par tai Kristo.

23 Ma di mur kadia. kiki tikatikai: Kristo ra luaina vuai e; ma namur boko diat ba kai Kristo, ta kana pinot.

24 Namur ra taktakununa na vut, ba na ga tul tar ra varkurai tai God Tama i dat; ba na ga tar vuna vue ra lavur tena varkurai ma ra lavur varkurai ma ra lavur dekdek.

25 Tago i kat muka ba na varkurai, tuk tar ta nam ba i tar vadiop rit kana lavur ebar ta ra vavai ra ura kakene.

26 Nam ra ebar ba na ga vuna vamor vue, ia ra minat.

27 Tago i tar vamolo tar ra lavur magit par ta ra vavai ra ura kakene. Ma ba i biti ba di tar vamolo tar ra lavur magit par, i pada muka ba di luk lake nina ba i ga vamolo tar ra lavur magit par tana.

28 Ma ba di tar vamolo tar ra lavur magit par tana, da ga vamolo tar Natuna bula tai nina ba i ga vamolo tar ra lavur magit par tana, upi God

kaka na ngala kakit ta ra lavur magit par.

²⁹ Ba pata, ava diat a pait ia, nam di baptaiso diat ure ra umana minat? Gala pa di vatut pa mule ra lavur minat, ta ra ava di baptaiso diat ure diat?

³⁰ Ta ra ava da tur bula ma ra kikinit vakai ta ra lavlavur pakapakana bung par?

³¹ A tara na turagu, ta kaugu langlang ta vavat, nam ba iau vatur vake tai Kristo Iesu kada Luluai, iau, iau mat a bungbung.

³² Ona iau tar varubu ma ra lavur leing aro Epeso da ra tarai, ina boina tana dave? Gala pa di vatut pa mule ra lavur minat, i boina dat a ian ma dat a momo, tago ningene dat a mat.

³³ Koko da valunga avat: A kini na bartalaina ma ra kaina tarai i vabilak ra bo na mangamangana.

³⁴ Avat a tavangun bulu ma koko avat a varpiam; tago ta umana pa dia nunure God; iau vatang go upi na vangangap avat ta ra vavirvir.

Ava bar ra mangamangana paka i diat ba diat a tut kan ra minat?

³⁵ Ma kan ta tikai na biti: Di vatut davatane pa ra lavur minat? Ma ava bar ra mangamangana paka i diat ba diat a vana rikai me?

³⁶ U a papaua, nam ba u vavaume, gala pa i mat lua, gala pa na laun;

³⁷ ma nam u vavaume, vakir u vaume nam ra paka i ra magit ba na arikai namur boko, ia kaka ra patina, kan ra pat i ra vit, ba kan ta ra mangana iat;

³⁸ ma God iat i tul tar nam ra pakana tana da ia iat i ga mainge, ma ta ra lavur pat i ra davai,

tikatikai, i tul tar nam ra pakana ba kana iat mulai.

³⁹ A lavur palapaka i ra lavur mangana par pa dia vardada; tago ra palapaka i ra tarai tikai, ma ra palapaka i ra umana vavaguai ta ra tikai, ma ta ra tikai kai ra umana beo, ma kai ra lavur en ta ra tikai kea bula.

⁴⁰ Ma ra palapaka i ra umana mangana ta ra bakut, ma ra umana palapaka i ra umana mangana ra pia; ma ra minamar i nam ta ra bala na bakut tikai, ma ra minamar i nam ra pia ta ra tikai kea bula.

⁴¹ Tikai ra minamar i ra matana keake, ma ta ra tikai ra minamar i ra gai, ma ta ra tikai ra minamar i ra umana tagul; tago tika na tagul i enana varbaiai ma ta ra tagul ure kadir minamar.

⁴² I damana bula ra nilaun mulai kai ra umana minat. Di vaume ma ra mareng na minat; di vatut pa mule, ma pa ta mareng na minat mulai na tadav ia;

⁴³ di vaume, ma pa i ruru; di vatut pa ia, ma i mamar muka; di vaume, ma i pagolgol; di vatut pa ia, ma i ongor;

⁴⁴ di vaume, ma ia ra palapaka i ra mangana ra pia ka; di vatut pa ia a palapaka i ra mangana i tulungen. Ona tika na palapaka i ra mangana ra pia, a dovotina ba tika na palapaka i ra mangana i tulungen bula.

⁴⁵ Ma damana bula di ga tumu ia dari: A luaina tutana Adam a tutana ka i laun. Ra Adam i mur kakit ia ra tulungen i valavalaun.

⁴⁶ Ma a dovotina nam ba i tulungen, pa i ga lua, nam uka ba i da ra tarai iat i ga lua, ma nam i tulungen i ga mur.

⁴⁷ Ra luaina tutana tai ra pia, ma i da ra pia; ra vauruana tutana tai ra bala na bakut.

⁴⁸ Ma diat a umana te ra pia dia vardada ma nam ra te ra pia; ma diat a umana te ra bala na bakut dia vardada ma nam ra te ra bala na bakut.

⁴⁹ Ma varogop da ga kap ra malalar i nam i da ra pia, dat a kap bula ra malalar i nam i da ra bala na bakut.

⁵⁰ Ma go ko iau tatike, a tara na turagu, ba ra palapaka i ra tarai ma ra gapu i diat i mama kale pa ra varkurai kai God; ma nam i maramareng i mama kale pa nam ba pa ta mareng na minat i tur tana.

⁵¹ Gire, iau ve tar a magit na pidik ta vavat: Pa dat a va mat par, ma ga da pait vaenana pa dat par,

⁵² da pait rurut ia, ta ra kopono pitu mata, ba na tangi ra tavor nina ra mutuaina; tago ra tavor na tangi, ma da ga vatut pa mule ra lavur minat ma pa ta mareng na minat na tadav diat mulai, ma da ga pait vaenana pa dat.

⁵³ Tago i topa ia ba go ra palapaka i dat, ba na marere boko, na vavauluve ma nam ba pa na nunure ra mareng na minat, ma ba go ra palapaka i dat, ba na mat boko, na vavauluve ma nam ba pa na mat muka.

⁵⁴ Ma ba go ra palapaka i dat, ba na nunure boko ra mareng na minat, na ga vavauluve ma nam ba pa na mareng, ma go ra palapaka i dat, ba na mat boko, na ga vavauluve ma nam ba pa na nunure ra minat; ta nam ra e na ga ot muka nam di ga tumu ia dari: A niongor i tar konom pa ra minat.

⁵⁵ Ea, a minat, akave bar kaum niongor? Ea, a minat, akave bar kaum varvarpidik?

⁵⁶ A varpam ia ra varvarpidik i ra minat; ma ra tinata na varkurai ia ra dekdek i ra varpam.

⁵⁷ Ma da pite varpa muka tadav God, nina i tul tar ra niongor ta dat tai kada Luluai Iesu Kristo.

⁵⁸ Kari, a tara na turagu, iau mari tuna avat, avat a tur padikat, avat a tur kadongor, avat a va-pealane vatikene ra papalum kai ra Luluai, tago ava nunure muka ba pa ava papalum vakuku tai ra Luluai.

16

A vartabar pire ra umana enana tena nurnur

¹ Ma go ure ra vartabar upi kai ra umana tena gomgom, da iau ga vartuluai tadav ra lavur ekelesia aro Galatia, avat bula, avat a pait ia damana.

² Ta ra luaina bung ta ra vik i boina ba avat par tikatikai, avat a vuvung vakai pire vavat, da ra tinavua i kavava tabarikik, upi koko da varurue ra vartabar ba iau tar pot.

³ Ma ba iau tar pot, ina tul vue ma ra umana buk diat ava vatang tar diat tagu, upi diat a vung kapi kavava vartabar urama Ierusalem;

⁴ ma ona i topa ia ba ina vana.bula, io, avet a varagur.

A nuknuk i Paulo ure kana vinavana

⁵ Ma ina ga vana tadav avat ba iau ga vana alalu Makedonia; tago ina vana alalu Makedonia;

⁶ ma kan ina ki vavuan pire vavat, maia pa, kan ina ki vue ra kilala na mudian pire vavat, upi avat

a tule kapi iau ta kaugu vinavana ta nam ra gunan ba ina vana tana.

⁷ Tago pa iau mainge ba ina gire agile ke avat; tago iau ki nunur upi go, ba ina ki vavuan pire vavat, ona ra Luluai na ongo tar iau.

⁸ Ma ina ki pa uro Epeso tuk tar ta ra bung na Pentekost;

⁹ tago ta ngala na banbanu i tar tapapa are iau, upi na tavua ra papalum, ma ra umana ebar dia pepeal bula.

¹⁰ Ma ona Timoteo i vut tadav avat, avat a balaure upi koko na ki na ururian pire vavat; tago i bibili ta ra papalum kai ra Luluai, da iau bula iau pait ia;

¹¹ koko ta tikai na pidimuane. Ma avat a tule kapi ia ta kana vinavana ma ra malmal, upi na vana tadav iau; tago iau ungunng pa diat ma ra umana tura i dat.

¹² Ma ure tura i dat Apolos, iau ga lul vovo pa ia muka, ba diat a varagur ma ra umana tura i dat tadav avat; ma pa i ga mainge muka ba na vana boko; ma a ik boko, ba na langalanga, na vana.

A mutuaina tinata

¹³ Avat a mono, avat a tur kadongor ta ra nurnur; avat a vardada ma ra umana tutana tuna, avat a ongor.

¹⁴ Nam parika ava pait ia, avat a pait rit ia ta ra varmari ka.

¹⁵ Ma go iau lul vovo pa avat, a tara na turagu, (ava nunure ra kuba i Stepano, ba ia ra luaina vuai e aro Akaia, ma ba di ga tul tar diat ba diat a kudar tadav ra umana tena gomgom,)

¹⁶ ba avat a vamolo tar avat bula tadav diat dia damana, ma ta diat par dia maravut varirivut ta ra papalum, ma dia ongaongor tana.

¹⁷ Ma iau gugu ure ra vinavana uti kai Stepano, dital ma Portunato ma Akaiko; tago nam iau ga iba upi ia ta vavat, dital ga vot i tar ia.

¹⁸ Tago dital ga valagar pa ra tulungeagu ma ra tulungea i vavat bula; avat a nuknuk pa diat dia damana.

¹⁹ A lavur ekelesia ta ra gunan Asia dia vatatabe avat. Akuila ma Priska dir manga vatatabe avat tai ra Luluai, diat ma ra ekelesia ta ra kuba i diat.

²⁰ A lavur tura i dat par dia vatatabe avat. Avat a varvatatabai vargil ma ra gomgom na vargalum.

²¹ Iau Paulo iau vatatabe avat ma ra limagu iat.

²² Ona ta tikai pa i mari ra Luluai, i boina ba na tabiligia vurakit. Kada Luluai i vut.

²³ A varmari kai kada Luluai Iesu Kristo na ki pire vavat.

²⁴ Kaugu varmari tadav avat par tai Kristo Iesu. Amen.*

---

* **16:24:** (A luaina buk tadav ra tarai Korinto, di ga tumu ia aro Epeso, ma Stepano ma Portunato ma Akaiko ma Timoteo dia ga kap tar ia.)

**A BUK TABU A MAULANA KUNUBU ma A
KALAMANA KUNUBU**
**The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New
Guinea**
Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

Copyright © 1882-1983 Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kuanua or Tinata Tuna or Tolai (Kauana)

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

1882 Mark 1883 +Matthew 1885 +Gospels (with revised Mt. Mk) BFBS NSW
Aux, Sydney 1891 +New Testament 1901 +New Testament (revised) BFBS,
London Translated by James Chalmers and W.G. Lawes (LMS)
1935 +New Testament [Repr +1942-1951] BFBS, London Translated by R.
Lister Turner and J.B. Clark (LMS)

1959 +New Testament 1962 +Genesis 1964 +Psalms BFBS, London and
Sydney 1971 1 Peter J. Palmer, Auckland 1973 +Bible (Repr 1974-+1991 BS
in Papua New Guinea, [Port Moresby-Lae] Revised and translated by Percy
Chatterton (LMS), assisted by Taunao Agaru, Reatau Mea, Morea Igo, Egi
Raka, Puka Oala, Mavara Hekure, and Dago Morea

This translation is made available to you under the terms of the Creative
Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it
in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

bbc5a26d-4db3-53f1-9593-2319b90317db